

Vaarallisia tulkintoja

Asianajajaliiton kyselyn mukaan oikeustulkkausten laatu on viime vuosina heikentynyt. Kilpailutuksen takia parhaita tulkkeja ei aina saada paikalle ja kilpailutusta pidetään muutenkin ongelmallisena – heikko tulkkaus tulee loppupeleissä kalliiksi.

TEKSTI VIRPI MELLERI // KUVITUS KIIRA SIROLA

Viranomaiset ja heidän asiakkaansa käyttävät tulkkeja esimerkiksi oikeuden istunnoissa, poliisikuulusteluissa ja muissa viranomais-tilanteissa.

Valtionhallinto käyttää niin paljon tulkkipalveluja, että niiden katsotaan kuuluvan hankintalain mukaisesti kilpailutettavien palvelujen piiriin. Palvelujen oston keskittämisen uskotaan tuovan säästöjä ja tehokkuutta, ja esimerkiksi kärjäsihteerin työ helpottuu, kun hän voi tulkkia tilatessaan soittaa yhteen numeroon.

Käytännössä kilpailu on käyty isojen tulkkipalveluja välittävien toimistojen kesken. Puitesopimukseen liittyneet valtion laitokset ovat velvollisia hankkimaan tulkkipalvelut kilpailun voittaneen toimiston kautta.

Asianajajien keskuudessa on noussut huoli tulkkauspalvelujen laadusta ja asiakkaan oikeusturvan toteutumisesta. Käsittelyyn ei aina saada parasta mahdollista tulkkia, ja joskus asian käsittely on jouduttu keskeyttämään tulkin oikeudellisen sanaston hallinnassa ja ammattietäikassa.

Asianajajaliitto teki viime syksynä kyselyn tulkkausten tasosta. Rikos-, perhe- ja hallinto-oikeusasioita hoitavien asianajajien kokemusten mukaan kilpailutus ei ole parantanut laatua vaan tuomioistuimissa ja poliisissa käytettyjen tulkkauspalveluiden laatu on viime vuosina heikentynyt. Asianajajaliiton rikosoikeuden asiantuntijaryhmän puheenjohtajan **Antti Riihelän** mukaan puutteita oli erityisesti oikeudellisen sanaston hallinnassa ja ammattietäikassa.

– On haastavaa saada oikeuskäsittelyihin tulkkausten ammattilaisia, jotka ymmärtävät tulkkausten eettiset säännöt eli riippumattomuuden, ja sen, että tulkin tehtävänä on välittää viesti neutraalisti ja tarkasti mitään siitä pois jättämättä tai lisäämättä. Tulkki ei saa millään tavalla muuttua oikeudenkäynnin osapuoleksi.

Asianajajien mukaan tulkki ei aina selkeästi kääntänyt tulkattavan puhetta sanasta sanaan, vaan esitti omia mielipiteitään tai yhteenvedon tulkattavan kertomuksesta. Tulkki saattoi itse osallistua kuultavan kuulemiseen esittämällä lisäkysymyksiä tai vastaamalla kysymyksiin kuultavan puolesta. Asianajajat kertoivat myös tulkkausvirheistä, joissa tulkki oli esimerkiksi tulkannut vastaajan myöntävän syytteen, vaikka tämä oli sen kiistänyt. Tässä tapauksessa paikalla ollut avustaja oli puuttunut asiaan.

Viime vuosina ongelmia on esiintynyt etenkin turvapaikkapuhutteluissa.

– Joskus ihmisten turvapaikkakäsittelyyn liittyvä tulkkaus on epäonnistunut täysin, ja asian selvittelyä on jouduttu paikkaamaan jälkikäteen muutoksenhakuvaiheessa, Antti Riihelä toteaa.

Kyselytutkimukseen vastanneiden mukaan parhaita, itsenäisinä yrittäjinä tai pienten firmojen palveluksessa työskenteleviä tulkkeja ei aina voi käyttää. Kilpailutus ei näytä asianajajien mielestä tuoneen valtionhallinnolle kustannussäästöjä, vaan heikko tulkkaus hidastaa prosessia ja tulee lopulta kalliiksi. Riihelän mukaan hankintamenettelyssä todennäköisesti korostetaan liikaa hintaa laadun sijaan.

– Asianajajaliiton kanta on, että oikeustulkkaus on oikeusturvan kannalta keskeinen asia. Huono tulkkaus maksaa moninkertaisesti, eikä vakavilla oikeudenloukkauksilla edes ole hintalappua.

Turvapaikanhakijoiden määrän räjähdysmäinen kasvu Euroopassa toi esiin pätevien, etenkin harvinaisia kieliä osaavien oikeustulkkiensa tarpeen. Euroopan unioni reagoi tulkkitarpeen kasvuun uudella direktiivillä, jonka tavoitteena oli parantaa sellaisten rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen asemaa, jotka eivät ymmärrä tai puhu menettelyssä käytettävää kieltä.

Direktiiviä täydennettiin säätämällä laki oikeustulkki- rekisteristä, joka astui voimaan viime vuonna. Rekisterin tavoitteena on tarjota apuväline pätevien tulkkiensa hankki-

”HUONO TULKKAUS MAKSAA MONINKERTAISESTI, EIKÄ VAKAVILLA OIKEUDEN- LOUKKAUKSILLA EDES OLE HINTALAPPUA.”

miseen. Rekisteriin hyväksytään vain henkilöt, jotka ovat suorittaneet joko oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tai tulkin tehtävään soveltuvan korkeakoulututkinnon, johon sisältyy laaja opintokokonaisuus oikeustulkkauksista.

– Suomessa valittiin tiukka linja. Kun on ihmisten perusoikeuksista kysymys, täytyy saada pätevimmat tulkit käyttöön. Ongelmana on, että heitä ei välttämättä ole saatavilla ja tarvittavan kielen tulkikoulutukseen pääsy saattaa kestää vuosia, huomauttaa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) toiminnanjohtaja **Kristiina Antinjuntti**.

Oikeustulkkipäätöksissä on tällä hetkellä 15 tulkkiä, mutta arvioiden mukaan heitä tarvittaisiin 200.

Lisäksi kielivalikoima on vielä suppea. Rekisterissä on vain yksi arabian kielen tulkki, vaikka se on yleisin asioimis- ja oikeustulkkauksiin. Ja kun oikeustulkin erikoisammattitutkinnosta Tampereelta valmistuu vuosittain noin 15 tulkkiä ja heistä vain puolet liittyy rekisteriin, tavoitteeseen on vielä pitkä matka.

– Lainsäädännöstä puuttuvat ohjeet, mitä tehdä, kun pätevimpiä tulkkeja ei ole saatavilla. Viranomaisillakaan ei ole kriteereitä, miten toimitaan. Tämä on se kohta, jossa ongelmat syntyvät. Kilpailutuksen voittaneen tulkkien välitystoimiston vastuulle jää, keitä he lähettävät tulkkaustehtävään, Antinjuntti toteaa.

Hänen mukaansa tulkkipalveluiden välitystoimistot ovat tarpeellisia, mutta kilpailutuksen tuottama etulyöntiasema uhkaa monien freelancereina työskentelevien tulkkien toimeentuloa. Liittoon on tullut viestejä, että valtionhallinnon toimeksiannoissa käytetään yhä useammin vähemmän koulutettuja tai kouluttamattomia tulkkeja.

– Ihmettelen tätä, sillä jäsenistössämme on korkeasti koulutettuja tulkkeja, joiden toimeksiannot ovat viime vuosina selvästi vähentyneet.

– Mielestäni tulkkaus ei sovi kilpailutettavaksi lainkaan. Tulkin ammattitaidon tulisi olla valinnassa ensisijainen kriteeri, kuten direktiivin henkikin edellyttää. Lisäksi iso osa Suomessa toimivista tulkeista tekee töitä useammalle välitysfirmalle, eli kilpailu on näennäistä.

YKSI KILPAILUTUKSISSA PÄRJÄNNYT käännös- ja tulkkauspalvelujen tuottaja on Semantix Finland Oy. Sille tulee päivittäin noin 500 tilausta, joista puolet on valtionhallinnon toimeksiantoja eli käräjä-, hallinto- ja hovioikeuksista, poliisilta, Maahanmuuttovirastosta, työvoimahallinnosta ja -toimistoista, vankeinhoitolaitoksista ja vastaanottokeskuksista.

– Suurin osa tulkeista työskentelee freelance-sopimuksella, ja heitä on lähes 700 eri puolilla Suomea. Näistä reilu 100 tekee oikeustulkkauksia, kertoo Semantixin tulkkauspalvelujen Suomen myyntipäällikkö **Marja Lähde**.

– Lisäksi meillä on kymmenen kuukausipalkkaista tulkkiä, jotka vastaavat asiakkaiden pikaisiin puhelintulkkaus-tarpeisiin. He tulkkaavat arabiaa, daria, soriania ja somalia eli käytetyimpiä kieliä viranomaisten tilaamissa puhelin-tulkkauksissa. Muita pääkieliä ovat venäjä, viro, englanti ja ranska. Kaikkiaan tulkkeja on 120 kielelle.

Semantixin pyrkimyksenä on palkata aina tulkkeja, joilla on alan koulutusta ja työkokemusta, mutta rekrytointiprosessi on Lähteen mukaan haastava. Yleisin koulutustausta on asioimistulkin näyttötutkinto. Kaikissa kielissä se ei kuitenkaan aina ole mahdollista.

– Jos koulutusta ei ole, mutta jonkun tietyn kielen tulkkausille on tarvetta, koulutamme tulkkeja myös itse. Emme opeta kieltä, vaan painotamme tulkkaamisen ammattitaitoa ja terminologista osaamista.

Semantix on järjestänyt oikeustulkkauksen perehdytystä ja sanastokursseja muun muassa arabian kielen tulkeille. Oikeuden istuntoon lähtevä tulkki saa yleensä haastehakemuksen ennakkoon, jotta hän voi paremmin valmistautua toimeksiantoon.

– Saamme asiakkailta sekä hyviä että korjaavia palautteita, ja käymme ne kaikki läpi tulkin kanssa. Mikäli tulkki ei palautteen jälkeen korjaa toimintaansa, häneltä voidaan poistaa oikeustulkkipätevyys.

Marja Lähteen mukaan tulkkauksen laadun parantamiseksi olisi tärkeää, että kaikki osapuolet ymmärtäisivät oikeus- ja asioimistulkkauksen haastavuuden.

– Viranomaiset eivät aina ymmärrä tulkin roolia. Joskus kuvitellaan, että tulkki on avustaja tai maatietopankki. Järjestämme myös viranomaisille koulutusta, miten tulkin kanssa työskennellään.

Suurin osa oikeustulkkipäätöksissä olevista tulkeista työskentelee Semantixille freelance-sopimuksella. Marja Lähde pitää rekisteriä hyvänä, mutta muistuttaa, että aina tulee olemaan kieliä, joista oikeustulkkauksitutkintoa ei ehkä voida suorittaa. Jopa asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaminen on joissain kielissä mahdotonta, sillä näyttötutkintoon ei löydy arvioijia.

Joskus apu löytyy Semantixin pohjoismaisesta tai eurooppalaisesta verkostosta. Esimerkiksi Suomessa harvemmin kysyttyjä hausan ja oromon kielten tulkkauksia voidaan järjestää ruotsin tai englannin kielten kautta.

– Eritreassa puhuttavan tigrinian kielen tulkkausille on nyt kysyntää. Olemme löytäneet osaajia ja koulutettiin tulkit itse.

Valtion yhteishankintayksikkö Hansel kilpailutti tulkkaus- ja käännöspalvelut viime vuoden syyskuussa. Päätöksestä tehtyä valitusta käsitellään parhaillaan markkinaoikeudessa, joten Semantix ja muut kilpailutuksessa pärjänneet yritykset toimivat väliaikaisin sopimuksin.

Tulkkien koulutus on hidasta ja kallista

TULKKIEN KOULUTUS on kallista ja hidasta, sillä koulutukset tapahtuvat pienissä kieliryhmissä, ja kieliä, kulttuurieroja sekä yksityiskoh-
tia on paljon.

– Oikeustulkin työ on hyvin laaja-alaista ja vastuullista, sillä tulkki toimii monen eri ammattikunnan edustajien välittäjänä erilaisissa toimintaympäristöissä, projektipäällikkö **Anneli Sorkio** Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunnasta kertoo.

Sorkio koordinoi työryhmää, joka on suunnitellut oikeustulkkaus- ja korkeakoulutusta erikoistumiskoulutusta. Suunnitellun koulutuksen suorittaminen antaisi tulkeille mahdollisuuden hakeutua suoraan Opetushallituksen ylläpitämään oikeustulkkipäätöksiin ilman erillistä näyttötutkintoa.

– Suomi sitoutui EU:n jäsenenä oikeustulkkausdirektiiviin, joka velvoittaa jäsenmaita järjestämään oikeustulkki- ja oikeustulkki- ja huolehtimaan pätevien oikeustulkki- ja saatuudesta sekä tulkkaus- ja laadusta. Korkeakouluilla on yhteinen huoli, sillä näin perusteellista oikeustulkin koulutusta ei maas-

samme ole ollut, Sorkio kertoo.

Oikeustulkkaus- ja erikoistumiskoulutuksen suunnittelussa ovat olleet mukana lähes kaikki kääntämistä ja tulkkausta opettavat korkeakoulutahot Suomessa: Tampereen, Turun, Vaasan ja Helsingin yliopistot sekä Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulu, jotka kouluttavat viittomakielen tulkkeja. Hankkeen työelämäkumppaneina ovat toimineet tulkki- ja palvelu- ja kääntäjien järjestöt sekä palveluja käyttävät viranomaiset eri puolilta Suomea.

Koulutuksen suunnitteluhanketta on rahoittanut Euroopan sosiaalirahasto. Työryhmä jätti kesäkuussa rahoitushakemuksen opetus- ja kulttuuriministeriöön pilottikoulutuksen toteuttamiseksi.

MIKÄLI RAHOITUS JÄRJESTYY, oikeustulkkaus- ja erikoistumiskoulutuksen pilottihanke käynnistyy vuonna 2018. Noin 1,5 vuotta kestävä koulutus otetaan 25 opiskelijaa, ja ensisijaisina kielinä ovat arabia, somalia, ruotsi ja venäjä sekä suo-

malainen viittomakieli. Jos koulutukseen tulee riittävästi hakijoita, toissijaisia kieliä ovat englanti, viro ja ranska. Opetusta tulee vetämään Diakonia-ammattikorkeakoulu, ja lähiopetus järjestetään Helsingissä.

Koulutukseen hakeutuvilta edellytetään korkeakoulututkintoa ja käytännön kokemusta tulkki- ja viittomakielen toimimisesta. Ilman tutkintoa ei voi hakea, jos on hankkinut tarvittavat tiedot ja taidot muulla tavoin.

Pilottikoulutus antaisi kaivatun piristysruiskeen oikeustulkkaus- ja viittomakielen koulutukseen, sillä tulkki- ja viittomakielen koulutus on hidasta. Yliopistossa vierähtää helposti kuusi vuotta, jonka päälle tulevat vuodet työkokemusta keräten.

SKTL:n toiminnanjohtajan **Kristiina Antin-juntin** mukaan tulkin osaamisen pohja hankitaan koulutuksesta, mutta ammattitaidon kypsyminen on oma prosessinsa.

– Kuten muissakin asiantuntija-ammateissa, tulkki oppii koko ammattiuransa ajan ja hänen ammattitaitonsa on parhaimmillaan lähellä eläkeikää. ■

”VIRANOMAISET EIVÄT AINA YMMÄRRÄ TULKIN ROOLIA. JOSKUS ASIAKAS KUVITTELEE, ETTÄ TULKKI ON AVUSTAJA TAI MAATIETOPANKKI.”

ELLEIVÄT TULKKI JA ASIANAJAJA tunne riittävän hyvin toistensa ammattien perusteita, yhteistyö salissa voi olla hankalaa. Tämä selvisi tutkimuksesta, jonka teki saksan kääntämisen yliopistonlehtori **Tuija Kinnunen** Helsingin yliopistosta.

– Juristeilla tai tuomareilla ei aina ole käsitystä, kuinka pitkiä puheenvuoroja voidaan tulkata. Saatetaan lukea paperista yksityiskohtaista teknistä selvitystä ja odottaa tulkilta käännöskoneen tapaista toimintaa. Aina ei liioin ymmärretä, että tulkki tarvitsee valmistautumisaikaa. Rikosoikeudessa materiaalia ei aina anneta tulkille ennakoon, Kinnunen kertoo.

Oikeuden puheenjohtajalta saattaa myös unohtua, että tulkki ei tulkkaa pelkästään vieraskielisen henkilön, esimerkiksi pahoinpitelyn uhrin, puhetta oikeudelle. Myös uhri tarvitsee tiedon kaikesta, mitä salissa tapahtuu. Ja tulkkaus vie aikaa.

– Tulkkien tulisi kommunikoida rohkeammin, vaatia materiaaleja perehtymistä varten, keskeyttää liian pitkät puheet ja esittää tuomarille muita tulkkaamiseen liittyviä pyyntöjä.

Kinnunen mukaan tarvitaan perustutkinnosta lähtevää ymmärrystä toisen ammatin arvopohjasta ja etiikasta. Tähän tarpeeseen vastaa Helsingin yliopistossa syksyllä alkava tulkki- ja juristiopiskelijoiden yhteistyö. Yhteisellä kurssilla perehdytään aiheisiin, jotka liittyvät kääntämiseen, tulkkaukseen ja kielen merkitykseen oikeudessa.

Suunnitelmissa on, että oikeustulkkiharjoittelijat voisivat jatkossa päästä mukaan juristiopiskelijoiden harjoittelujaksolle, joka toteutetaan Helsingin käräjäoikeudessa.

KAIKKI OIKEUSTULKKAUKSEN PARISSA toimivat tahot ovat hyvin tietoisia tulkkauksen haasteista, laadun epätasaisuudesta sekä koulutuksen tarpeesta, ja kehittyvä koulutusjärjestelmä tuottaa hitaasti uusia ammattilaisia. Mutta miten tilannetta voisi helpottaa ja nyt?

Valtionhallinnon toimeenpanema tulkkauspalvelujen kilpailutus perustuu lainsäädäntöön. Lain tulkinta ei ole Asianajajaliiton alustavan näkemykseen mukaan kuitenkaan tulkkauspalveluissa yksiselitteinen: Tulkkauspalvelujen julkista kilpailutusta ei ole välttämättä pakko toteuttaa nykymallilla. Sen sijaan kyseeseen voisi tulla lupajärjestelmä, jossa tulkeille asetetaan laadullisia vähimmäisvaatimuksia. Lupajärjestelmän tulisi kuitenkin olla halukkaille tulkeille kriteereiltään kohtuullinen, avoin ja syrjimätön.

Asianajaja Antti Riihelän mukaan hankintamenettelyn eri vaihtoehdot pitäisi tutkia perusteellisesti ja keskittyä ensimmäisenä laatuun.

– Yhtenä vaihtoehtona voisi miettiä, sopisiko tulkeille vastaavan tyyppinen järjestelmä kuin oikeusavun antamisessa on. Samoin kuin julkisilla oikeusavustajilla, tulkeilla voisi olla perustaksat, ja käräjäoikeus voisi tilata hyväksi tuntemiaan tulkkveja suoraan. Tällöin myös pienemmät kahden–kolmen hengen tulkkitoimistot pystyisivät ilman suuria hallintokuluja tarjoamaan palveluja, Riihelä ehdottaa.

Asianajajaliitto luottaa oikeustulkkirokisteriin ja toivoo, että kaikki oikeushallinnossa työskentelevät tulkit löytyisivät jatkossa oikeustulkkirokisteristä – ja että ensisijaisesti käytettäisiin rekisterissä olevia tulkkveja.

Kääntäjien ja tulkkien liiton toiminnanjohtaja Kristiina Antinjunta kannustaa viranomaisia määrittelemään, että käytettävällä tulkilla tulisi olla edes minimikoulutus.

– Oikeustulkkirokisteriin voitaisiin hyväksyä siirtymäkauden ajaksi myös asioimistulkin ja konferenssitulkin ammattitutkinnon suorittaneet. Heiltä voi edellyttää tarvittavaa kieli- ja tulkkaustaitoa sekä poliisitoimen ja oikeuslaitoksen tuntemusta.

– Koulutetut asioimis- ja konferenssitulkit tarjoaisivat todellisen vaihtoehdon pystymetsästä hankittujen tulkkien käyttämiselle. Hyväkään kielitaito ei takaa, että sattumanvaraisesti tulkkinä toimiva henkilö ymmärtää tehtävänsä ja roolinsa esimerkiksi oikeudenkäynnissä, Antinjunta korostaa.

Helsingin yliopiston Tuija Kinnunen kaipaa puheiden ja säädösten rinnalle taloudellisia satsauksia oikeustulkkien koulutukseen. Koulutuksen suunnittelijaa turhauttaa, että vaikka kaikki haluavat koulutusta, maksumiehiä ei löydy.

– Tällä hetkellä vain opetusministeriö rahoittaa oikeustulkkien koulutusta. Oikeustulkkiroktiivi velvoittaa oikeushallintoa käyttämään päteviä tulkkveja, joten ongelma on selkeästi myös oikeusministeriön. Oikeustulkki on yhtä lailla tuomareiden työkalu ja tukee oikeudenmukaisuuden toteutumista. Tilanne paranisi, jos myös oikeusministeriö osallistuisi koulutuksen kustannuksiin, Tuija Kinnunen visioi.

Semantixin Marja Lähteen konkreettinen kehitystoive kohdistuu tulkkien perusmuotoisiin turvallisuusselvityksiin, joiden tekemisestä vastaa suojelupoliisi. Valtionhallinnon viranomaiset edellyttävät käyttämiltään asioimis- ja oikeustulkeilta turvallisuusselvityksen läpäisemistä, mutta selvityspyynnöt ovat ruuhkautuneet ja prosessi voi viedä kolmesta viiteen kuukautta. Tämä hankaloittaa pätevien tulkkien saatavuutta entisestään erityisesti harvinaisten kielten osalta.

– Oikeustulkkijärjestelmän perusteellinen tilannearvio on nyt paikallaan, ja se olisi oikeusministeriön tehtävä, Antti Riihelä summaa. ■

Milloin tulkkia tarvitaan?

OIKEUDENKÄYNNIN kieli on suomi tai ruotsi sen mukaan kuin kielilaissa säädetään, ja asianosaisella on oikeus käyttää oikeudenkäynnissä suomea tai ruotsia. Lisäksi saamelaisilla on kotiseudullaan oikeus käyttää saamen kieltä.

– Muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselä asianosaisella on rikosasiassa oikeus maksuttomaan tulkkaukseen, jos hän ei ymmärrä oikeudenkäynnissä käytettyä kieltä, kertoo lainsäädäntöneuvos **Kirsi Pulkkinen** oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta.

EU:n tulkkausdirektiivi koskee epäiltyjen ja syytettyjen oikeutta tulkkaukseen. Rikoksen uhrien oikeudesta tulkkaukseen säädetään EU:n uhridirektiivissä.

Direktiivien mukaan henkilöllä on oikeus tulkkaukseen ymmärtämällään kielellä, ei äidinkielellä.

– Jos henkilö ymmärtää ja osaa puhua esimerkiksi englantia hyvin, riittää, että tulkkaus tarjotaan englanniksi.

Rikosasioissa tulkkauksen tarve tulee esiin yleensä jo esitutkinnassa, mutta tarvittaessa myös tuomioistuin voi arvioida tulkkauksen tarpeen.

Riita- tai hakemusasioissa muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen asianosaisen on huolehdittava tulkkauksesta omalla kustannuksellaan, jollei tuomioistuin asian laadun huomioon ottaen määrää tulkkaus-kustannuksia suoritettavaksi valtion varoista.

– Näin voidaan tehdä esimerkiksi perheoikeudellisissa asioissa, kuten lasten huolto- ja elatusasioissa, Pulkkinen kertoo.

Samoin jos henkilö saa oikeusapua, tulkkaus voidaan tehdä valtion kustannuksella oikeusapulain nojalla.

Oikeusministeriön kirjantutkimuskeskityksen mukaan valtion tulkkaus- ja käännösmenot ovat viime vuosina kasvaneet. Valtaosa oikeusministeriön käännös- ja tulkkauspalveluista maksetaan erityismenojen talousarvioltililtä. Vuonna 2016 tulkkaus- ja käännöspalveluista maksettiin 6,1 miljoonaa ja edellisvuonna 4,9 miljoonaa. ■